

יבם שזינתה אלא בגלל זנות פנויה בעלמא (וכ"ה בהגהות ריעב"ץ). א"כ כיצד דנוה בשריפה הלא אפשר שזינתה מישראל? ושמא הולכים אחר הרוב, דכל דפריש אצלה מרובא פריש. [ובחדושי הגר"ז על התורה באר שזה שאמר יהודה 'צדקה ממני' – שנתברר שלא היה כאן זנות מעכו"ם ואם כן לא חטאה מאומה ואין דינה בשריפה].
ובתוס' בסנהדרין (נו. ד"ה אינה) מבואר שמה שדנוה בשריפה – לא מן הדין הוא שהרי לא נתחייבה כלל במיתה, לא בדיניהם ולא בדיננו, וכשהחמירו עליה לחייבה כיבמה שזינתה, העמידה על דין מיתת בת כהן, בשריפה, לפי שהיתה בתו של שם (מאת הרב ע. ר.).

'אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל, דמשכה אבתריה, אבל ישראל...' – פירוש
'דאורייתא' – בית דינו של שם, וקרא לו 'דאורייתא' מפני שהוא כתוב בתורה (תורי"ד; רש"ש).
וכן מבואר בראשונים, שאין איסור תורה בנכרי הבא על הישראלית עכ"פ בצנעה (כן מפורש בתוס' יבמות טז ד"ה קסבר ושם מה ד"ה יצאו. וכן סובר הר"ן בספ"ו דסנהדרין).
והרמב"ן (במלחמות בסנהדרין שם) כתב שאף בפרהסיא אין בזה דין 'קנאים פוגעים בו'. ומשמע מדבריו שסובר שהוא איסור דרבנן, מבית דינו של שם, בין בצנעה בין בפרהסיא.
וכן סובר הרמב"ם (איסו"ב יב, א ב), שאין איסור תורה בישראלית שנבעלה לנכרי אלא בדרך חתנות, וכן הוא בטשו"ע. [ויש להוכיח שזו היא גם שיטת ר"ת ובעל המאור. אג"מ]. ואולם בספר אבני מילואים (טז, א) כתב לחדש שיש איסור תורה אף בדרך זנות ובצנעה, ודייק מסוגיתנו דקרי ליה 'דאורייתא'. ע' בכל זה בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"ג ל ובח"ד מד, ג.
(וע"ע באור שונה בפשט הגמרא **'אלא דאורייתא'...**, בחזון איש אה"ע ד סק"א ובסק"י. וכן ע"ש בהמשך על דין ישראלית לנכרי בפרהסיא).

'הבועל ארמית קנאין פוגעין בו' – רש"י: 'בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו'. יש מודקקים שאין רשאין לפגוע בו אלא קנאים, ולא כל אדם (ע' במובא בסנהדרין פב).
וכעין זה מצאנו בסמ"ע בחו"מ (תכא סק"ח) על הדין המובא שם שהרואה אחד מישראל שמכה את חברו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה את המכה – יכול להכותו, שהרי הוא מפרישו מאיסור. וכתב הסמ"ע שזה רק אם הבא להציל דואג תמיד להפרישו מאיסורים, אבל אם כמה פעמים רואה ואינו מפריש, אסור לו להכות לזה המכה, שודאי מצד השנאה בא להכותו ולא להפרישו מאיסור.

'נשג"ז' – רש"י ותוס' (כאן ובסנהדרין פב) פרישו 'משום זונה' – אם הוא כהן, שהרי לישראל אין איסור 'זונה'.
ואולם הרמב"ם (איסו"ב יב, ב-ג) סובר שכהן אסור בנכרית מן התורה, ומה שאמרו כאן שגזרו עליהן משום 'נשג"ז' – בישראל הוא, שגזרו איסור 'זונה' כלפיה אף בישראל (ולפירושו מיושבות קושיות התוס').
[בספר ערוך לנר (סנהדרין שם) באר שהרמב"ם הולך לשיטתו שהבא דרך זנות על פנויה אסור משום לאו ד'לא יהיה קדש'. הלכך גזרו חכמים איסור זה בכל ביאת נכרית וע"ש עוד בבאור מחלוקת הראשונים, ובספר אבי עזרי (קמא) אישות א, ד].

דף 11

'הלכך האי תינוקת עובדת כוכבים בת ג' שנים ויום אחד, הואיל וראויה לביאה מטמאה נמי בזיבה. פשיטא?' – שאין אנו נוקטים כשיטת רב נחמן בר יצחק (לו): שגזרו על בנותיהן נדות מעריסות, שהרי פרשנו גזרת 'בנותיהן' משום יחוד (תורי"ד).

‘אמר לו: בימינו תתיר אף את הפת’ – מפני שגם בגזרת פת לא יכלו רוב הציבור לעמוד [וכמו שמבואר לעיל (לה:)] שהעם התירו מאלהן ע"י עילה, וכשם שהתרת את השמן מטעם זה, תתיר גם את הפת. וענה לו, גם את הפת הייתי מתיר אילולא שכבר התרתי שני דברים (תורי"ד).

‘אמר לו: אם כן, קרו לן בית דינא שריא’ – כלומר, בית דין שהתיר שני דברים, אל לו למחר להתיר דבר נוסף [וכמו שכתב הרמב"ם (ממרים ב,ח)]. ולא שחשש מה יאמרו, אלא הלכה היא שלא למחר להתיר (מהרע"ר).

‘העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה... וקרו ליה ‘יוסף שריא’ – משמע מכאן ש'יוסי' הוא קיצור וכינוי לשם 'יוסף' ואינו שם אחר. [ו"ג 'יוסף בן יועזר... (וע' בפסחים טז). ויש גורסים 'בית דינא שריא'. ע' דקדוקי סופרים].

‘כל האומר ‘על מנת’ כאומר ‘מעכשיו’ דמי’ – נתבאר בקדושין ח.

(ע"ב) ‘רב אמר: דכן ממש, ושמואל אמר: דכן מלטמא...’ – על שאר מחלוקות בדומה לזה אשר נחלקו רב לשמואל, אם 'ממש' לאו – ע' במצוין בסוטה יא.

‘כי אתו לקמיה דרבי ינאי אמר להו: הא מיא בשיקעתא דבנהרא (= בשקע הנהר, בעומק) – זילו טבולו’ – כתב הרמב"ם (אבות הטומאות ט,ט): **‘אע"פ שספק רשות הרבים טהור, כשיבוא לישאל אומרינן לו: אם טבלת אין בכך הפסד. אם טבל הרי זה משובח, ואם לא טבל ועשה טהרות – הרי הן טהורות, שספק רה"ר טהור’.**

נראה לפי דבריו שרבי ינאי אינו חולק עם זה שהתיר להם ספק טומאה ברה"ר, שיש לחלק בין אם כבר עשו טהרות שאין מטמאין אותן, ואפילו לכתחילה מורים להם זאת, שאם יארע שיעשו טהרות – טהור, ולכן נעץ להם קורות. ואולם מי שבא לישאל קודם לכן, מיעצים לו לטבול להוציא עצמו מן הספק (חדושי מהר"י שפירא. וכן נראה מדברי המאירי).

מסתיימת דברי הרמב"ם נראה שאין הפרש אם יש חזקת טהרה למסופק אם לאו, בכל אופן טוב וראוי לו לכתחילה לטבול. ואעפ"י שהלימוד מסוטה שספק טומאה ברשות הרבים טהור, הוא באופן שאין חזקת טהרה (כמו שכתבו הראשונים) ועל זה היה סלקא דעתין שאין מורים כן, אעפ"כ משמע שגם כשיש חזקת טהרה אומרים לו שמשובח לטבול. (וע"ע במשנה למלך הל' אבות הטומאה פ"א סוף ה"א ושם בה"ב – לענין הזאה בטומאת מת).

ובבאור ענין זה, שגם כשמן הדין אינו טעון טבילה, טוב ונכון לטבול, מצאנו דוגמתו בהלכות נטילת ידים (או"ח קס,יא) שבספק בכשרות המים וכדומה, יש מי שאומר שאם יש לו מים אחרים – יטול ידיו ויוציא עצמו מן הספק. וכתב במשנה ברורה (סקנ"א) שהטעם הוא כיון שאפשר לצאת בקל מידי הספק. ובשעה"צ ציין לדברי הגר"א בבאורו שכתב שהמקור לזה הוא ממימרא דר' ינאי, 'הא מיא בשיקעתא דבנהרא' (מהרב ע. ר. שיחי').

ואמנם כן הדין בכל ספיקא דרבנן, אעפ"י שדינו לקולא, אם ניתן להחמיר בקלות – שפיר וראוי, כדמשמע במשנ"ב קס סקמ"ו ובשער הציון שם אות מט. [ומדברי ה'יש מי שאומר' (שהוא הראב"ד בפ"ו מהלכות ברכות) שמחמיר ליטול שוב – אין להוכיח, כי שם יש חזקת פסול לידים]. וזו גם הסיבה לכך שבדבר שיש לו מתירין צריך להמתין להתיר שיבוא אף בסד"ר (בפ"ק דביצה) – כי אין סד"ר התר גמור.

עוד על ספיקא דרבנן כשאפשר לצאת מידי הספק בקלות; –

בתוס' בעירובין (ה, ב ד"ה וספק) משמע שבשאפשר לברר ללא טורח גדול, מחמירין (ועתוס' סוכה טו, ב ד"ה פרוץ). ויש לדחות, שדוקא שם שהמציאות ידועה אלא שצריכים מדידה, והוי כספק שוטים וחסרון ידיעה, משא"כ בספק גמור. וע' אחיעזר ח"ג נט.

וע' רש"י פסחים פג: (ד"ה עצמות) ומהרש"א שם, שלא הצריכו שריפה לעצמות כשיש ספק אם שמשו לנותר, דהוי ספיקא דרבנן – הגם שיכול לצאת לכתחילה מידי הספק, י"ל דהתם טריחא ליה מלתא [כמוש"כ שם רש"י בע"א לענין הוספת עצים לשרוף העצמות. וי"ל דבזה נחלק רב נחמן שם, דס"ל דלא הוי טריחא כולי האי ויש לשרוף מספק. או דס"ל דעשאוהו לגמרי כנותר עצמו ודנים אותו כדין נותר דא'. תדע, דגזור ע"ז טומאה כבנותר ולא הוי גזירה לגזירה].

וע' ר"ן פסחים קה. שמביא דעה דבליכא טירחא מחמירין לרווחא דמלתא [וזה שמפרש שם בדרך אחרת, לא משום שחולק בעיקר הדבר, אלא דהאמת קאמר. ועי"ל דמשמע לשטתם שאינו חייב מן הדין, ואפשר דלא משמע ליה הכי לכך פי' דחייב מן הדין].

וכל שכן לפי"ז שאין להיכנס לכתחילה למצב של 'ספקא דרבנן', וכמו שכתב פרי מגדים (יו"ד צט, ז. וכו') בערוה"ש שם סעיף כח). וע' גם במגן אברהם סי' י סקי"א. ומאידך ע' בתוס' מנחות סו. ור"ן סוף פסחים (ומובא בפוסקים או"ח תפט) לענין ספירת העומר בספק חשכה. וצ"ע.

וכ"כ בפרי מגדים (פתיחה להל' תערובות ובסי' צח) שכשאפשר לברר בקלות – יש לברר. וכן הביא בכף החיים יו"ד צח, לה. וכבר כתב כן הריטב"א בעירובין (נט). במקום שאין טירחא רבה, כמדירת תחום.

וע"ע בית מאיר יו"ד קכב; פני יהושע ברכות יב; אמרי בינה או"ח ד; שבט הלוי ח"ה רה, א. וע"ע במובא לעיל ז. בספק דרבנן בספקא דדינא).

'חיתין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין' – פירוש 'שלהן' – של הנכרים [ולא קאי אחיטין וקליות], ומילי מילי קתני; חיתין וקליות מותרים וכן קמחים וסלתות [ואפשר שיש לגרוס 'הקמחים'. וע' גרסת ר"ח. ויש שאין גורסים כלל 'חיתין ועשאן קליות' – עפ"י שאלתות ור"ן, וכ"ה בכת"י מינכן].

דף לח

הערות; ליקוטים מפוסקים אחרונים

'אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא...' – לפי שני הטעמים שנאמרו באיסור בישולי עכו"ם, משום חתנות (כמוש"כ רש"י במשנה לה: והתוס' כאן), או משום שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא (כמוש"כ רש"י) – אין חילוק בין בישול באש ממש, בין בישול בחום חשמלי בין בתנור 'מיקרוגל' – הכל בכלל בישולי עכו"ם [ואין לדמות להגדרת 'בישול' בשבת, ששם יש לדון על איכות הבישול וצורת מלאכת הבישול בדיוק]. לא הוציאו מן הכלל אלא עישון (בירושלמי נדרים יא; יו"ד קיג), וכן כבוש ומליח (כדלהלן) שאעפ"י שדומים לבישול אינם בכלל הגזרה. 'וחלילה להקל בזה' (שבט הלוי ח"ה קפה).

ויש שכתבו להקל בזה, היות והבישול בתנור כזה אינו משובח [ברוב המאכלים], ודאי אין המלכים אוכלים מאכלים שבושלו בו.

'כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים' – בגליון מהרש"א על השו"ע (יו"ד